

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN İÇME NEDENLERİ VE MADDE BAĞIMLILIĞINDAN KORUNMA ÖZ-YETERLİK DAVRANIŞLARININ BELİRLENMESİ VE İÇME NEDENLERİNE DAİR GÖRÜŞLERİ

DETERMINATION OF DRINKING CAUSES AND PREVENTION SELF-SUFFICIENCY BEHAVIORS OF UNIVERSITY STUDENTS AND WHAT'S OPINIONS FOR DRINKING REASONS

Devrim ERGİNSOY OSMANOĞLU

Kafkas Üniversitesi, Kars, Türkiye

E-posta:erginsoy@hotmail.com

Özet

Bu araştırmada, Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğrencilerinin *Madde Bağımlılığından Korunma Öz-Yeterlikleri* ve içme nedenlerinin bazı sosyo-demografik değişkenler açısından değerlendirmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, çalışma grubu 2014–2015 öğretim yıllarında Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesinin farklı programlarda eğitim alan toplam 262 öğrenciden rastlantısal olarak oluşturulmuştur. Bu öğrencilere *İçme Nedenleri Ölçeği* ve *Madde Bağımlılığından Korunma Öz-Yeterlik Ölçeği* uygulanmıştır. Ayrıca ikinci kısmında madde kullanım sorununu çok boyutlu değerlendirmek amacıyla Rehberlik Psikolojik Danışma Anabilim Dalında öğrenim gören 176 öğrenciye madde kullanma sebepleri ile madde kullanmayı tercih etmeyenlerin kullanmama gerekçelerini belirlemek için bir açık uçlu soru sorulmuştur. Betimsel tarama yöntemi ve içerik analizi tekniği kullanılan bu araştırmanın sonucunda üniversite öğrencilerinin Madde Bağımlılığından Korunma Öz-yeterlik Ölçeğinin alt boyutları olan uyuşturucu/uyarıcı maddelerden uzak durma, baskı altında iken uyuşturucu/uyarıcı maddelerden uzak durma, uyuşturucu/uyarıcı maddeler konusunda yardım arama, uyuşturucu/uyarıcı maddeler konusunda arkadaşına destek olma **puanlarının** baba eğitim düzeyi, cinsiyet, **ailenin ikamet ettiği bölge, sınıf düzeyi, güncel dergi okuma alışkanlığı ve mezun olduğu lise türü değişkenlerine göre anlamlı farklılıklar gösterdiği belirlenmiştir.** Ayrıca, öğrencilerin içme nedenlerinin öğrenim gördüğü bölüm, cinsiyet, mezun olduğu lise türü **değişkenlerine** göre de farklılaştığı görülmüştür. Verilerin analizinde kullanılan içerik analizi tekniğinde ise öğrencilerin olumlu ve olumsuz cevapları kodlanarak tespit edilmiş en sonunda da bunlar ortak ana temalar altında birleştirilmiştir. Sonuçlar, madde kullanma nedenlerinin başında arkadaşlara ya da çevredeki kişilere uyum göstermek, eğlenceli bir ortamda maddenin etkisiyle olumlu duygular yaratmak, olumsuz duygu durumlarından kaçmak ya da onları azaltmak için madde kullandıklarını göstermiştir. Bu çalışmada genç katılımcılar kullanmama sebeplerini; sağlıklı yaşama bilincine, estetik olarak olumsuz değişimler yaşayacaklarına, maddi anlamda kayıplarının olacağına, sosyal ilişkilerinin olumsuz etkileneceğine, madde kullanımının sorunlarının çözümü olmadığı gibi bilişsel sebeplere ve son olarak dini açıdan günah sayıldığına dayandırmışlardır. Hem nitel hem nicel çalışma sonuçları birbiriyle tutarlı sonuçlar vermiştir.

Anahtar Kelimeler: Bağımlılık, Madde Kullanımı, İçme Nedenleri, Madde Bağımlılığı

Abstract

This study was conducted for evaluating *Self-Efficacy for Protection from Substance Abuse Scale* and drinking reasons of students studying at Kafkas University Faculty of Education in terms of some socio-demographic variables. For this purpose, the sample group was formed by randomly selecting a total of 262 students studying in different programs of Kafkas University Faculty of Education in the academic year of 2014–2015. *Drinking Motives Questionnaire* and *Self-Efficacy for Protection from Substance Abuse Scale* were applied to these students. In addition, in the second part of the study, an open-ended question was asked to determine the reasons for using substances and the reasons not to use substance use in order to evaluate the substance use problem in a multidimensional way in 176 students The Guidance Counseling Psychological Counseling Department. As a result of this study using descriptive survey method, it was determined that the scores obtained by university students from the

subscales of staying away from drugs/stimulant drugs, staying away from drugs/stimulant drugs under pressure, help-seeking about drugs/stimulant drugs, and supporting a friend about drugs/stimulant drugs from the Self-Efficacy for Protection from Substance Abuse Scale showed significant differences in terms of the variables of father's educational level, gender, family's residence, grade, habit of reading daily magazines and type of high school. Besides, it was observed that drinking reasons of the students differed according to the variables of department, gender, and type of high school. In the content analysis technique used in the analysis of the data, the positive and negative answers of the students were coded and they were combined under the common main themes. The results show that at the early reasons of substance use is to adapt to friends or the people in the environment, to create positive emotions under the influence of the substance in a fun environment, to avoid or reduce negative emotions. In addition, This study, the reasons of young participants for not using drugs was based on the consciousness of healthy living, experiencing negative change aesthetically, loss of financial, social relations will be negatively affected, cognitive reasons such as substance use are not solutions of their problem and finally sin in religious. Both qualitative and quantitative study results gave consistent results.

Keywords: Addiction, Substance Abuse, Smoking Reasons, Substance Addiction

GİRİŞ

Herhangi bir sorunla karşılaştığında insanın nasıl düşündüğü, hissettiği ya da davrandığını belirleye bilmek çok yönlü kuramsal çalışmaların konusu olmuş ve bu süreçte yaşadığı kaygı düzeyini düşürmek temel hedef haline gelmiştir. Gençlerde riskli sağlık davranışları sıklığı ile ilgili veriler incelendiğinde; son yıllarda çeşitli ülkelerde gençler arasında yaygın bir sorun haline gelen uyuşturucu ve uyarıcı madde ile alkol kullanımının ve bağımlılığının ülkemizde de giderek arttığından, çözümü zorlaşan toplumsal bir problem olduğundan söz edilmektedir (Kılıç, 2006). Bu sebeple, alkol ve madde bağımlısı bireylerin karşılaştıkları sorunlarla başa çıkabilmeleri ise özel önem verilmesi gereken bir konu olarak kabul edilmektedir(Erbay, Oğuz, Yıldırım& Fırat, 2016). Bağımlı olma yolunda birçok faktör etkileşim halindedir. Bireyin kültür ve inancından, ulaşabileceği kaynaklardan, psikolojik işlevselliğinden ve kişiliği dâhil olmak üzere çeşitli faktörlerden etkilenebilir. Özyeterlilik olarak ifade edilen insanların bilişsel, güdüsel, duyuşsal, ve seçme süreçleri sahip oldukları bu inanışları alkol ve madde kullanım davranışlarını etkilemede oldukça önemli bir rol almaktadır (Bandura,1994). Madde kullanıcısı olma riski, biyolojik, psikolojik, davranışsal ve sosyal etkenlerin birlikte rol oynadığı birçok risk etmenleri (sapkın davranış ve tutum) ile koruyucu etmenlerin (aile desteği) ilişkisi üzerine kuruludur. Oluş nedenleri incelenirken genetik yatkınlık kadar öğrenme kuramları da göz önünde tutulmalı; maddelerin beyin üzerindeki etkileri kadar davranışsal modeller ve sosyal risk etkenleri bilinmelidir (Öztürk, 2015;514). James, Smyth and Apantaku-Olajide (2013) yılında İrlanda da 144 madde bağımlısını araştırma kapsamına almış bunların % 48 geçmişinde farklı psikolojik bozuklukların var olduğunu belirlemişlerdir. Kasıtlı kendine zarar verme, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu ve depresyon sık rastlanan psikolojik problemlerken, cinsiyet değişkenine bakıldığında, kızların yaşam boyu devam eden psikiyatrik bozukluklara daha eğilimli oldukları belirlenmiştir (Dilbaz, 2012). Ayrıca Öz-yeterlilik inancı ergenlerin maddeye başlama ve sürdürme davranışları üzerinde etkilidir. Kişinin içinde bulunduğu ve daha sonra karşılaştacağı olumsuz yaşam olaylarında problem durumunun üstesinden gelip gelemeyeceğine dair kendine olan inancı öz-yeterlilik olarak adlandırılmaktadır. Toplumdaki diğer bireyleri gözlemleme, diğerlerinin olaylara dair görüşlerini dikkate alma ya da yaşam deneyimleriyle gelişen bu inanç kişinin kendine güveni olarak da adlandırılabilir(Eker, Akkuş & Kapisız, 2013).

Bağımlılığın bir çok tanımı olmasında karşın bir nesneye, kişiye, ya da bir varlığa duyulan önlenemez istek; veya bir başka iradenin güdümü altına girme durumu olarak tanımlanabilir ve insan mental aktivitesi ile ilişkili patolojik bir davranışı yansıtır (NIDA, 2011). Madde bağımlılığı, ilaç niteliğine sahip bir maddenin beyni etkilemesinden kaynaklanan, maddenin keyif verici etkilerini duyumsamak veya yokluğundan kaynaklanan huzursuzluktan sakınmak için, devamlı veya periyodik olarak madde alma arzusu ve bazı davranış bozukluklarıyla karakterize bir beyin hastalığı olarak tanımlanmıştır (Uzby, 2013). Beyin hastalığı olarak kabul edilme nedeni bu ilaç alımının beyin yapısını ve işleyişini değiştirmesidir. Bazı ilaçların yapıları (örneğin, esrar ve eroin) beyinin doğal olarak ürettiği ve nörotransmitter olarak adlandırılan yapılarla benzerlikler gösterir. Bu benzerlik ilaçların beyindeki reseptörleri aldatarak ve sinir hücrelerini aktive ederek beyne anormal mesajlar gitmesine neden olur (NIDA, 2011). Madde bağımlılığında önemli rol oynayan nörotiransmitterlerin başında dopamin gelmektedir. Madde kullanımı beyinde dopamin düzeyini arttırdığından kişi için madde kullanımı cazip hale gelmektedir (Öztürk ve Uluşahin, 2015). Bu beyin yapısının değişimi uzun sürebilir ve kişinin kendisine ve başkalarına zarar verebileceği davranışlar sergilemesine neden olabilir.

Amerikan Psikiyatri Birliği (APA) tarafından yayınlanan DSM IV-TR'ye (2000) göre aşağıda sıralanan eylem veya belirtilerin en az 3 tanesini 12 aylık bir süreç içinde yineleyerek sergileyen kişinin bu maddeyi kötüye kullandığı kabul edilebilir:

- 1) Madde kullanım sürecinde istenilen etkiyi arttırmak için madde miktarının artırılması
- 2) Aynı miktarda alınan maddenin belirgin olarak etkisinin azalması
- 3) Yoksunluk belirtileri gösterme
- 4) Maddenin birçok kez yüksek miktarda ya da uzun dönem kullanılması
- 5) Madde kullanımını bırakmak ya da denetin altına almak için sürekli istek ya da boşa harcanan zaman
- 6) Maddeyi temini için uğraş yüzünden önemli sosyal ve sorumluluk gerektiren aktivitelerden vazgeçmek veya bunları oldukça azaltmak.
- 7) Maddenin fiziksel ya da psikolojik sorun olduğunu bilmesine rağmen madde almak (Köroğlu, 2005, s:96-97).

Her yaşta insan, uyuşturucu istismarının ve bağımlılığının zararlı sonuçlarına maruz kalabilir. Yaşam dönemleri dikkate alındığında bu zararlı sonuçlar aşağıdaki gibi ifade edilebilir;

- Anne karnında uyuşturucuya maruz kalan bebekler prematüre ve düşük kilolu olabilirler. Bu maruz kalma, çocuğun beyin gelişimini yavaşlatır ve hayatın ilerleyen dönemindeki davranışlarını olumsuz etkiler.
- Madde kullanan ergenler genellikle toplum tarafından dışlanmakta, akademik başarıları düşük olmakta ve okuldan ayrılmaktadır. Ayrıca planlanmamış gebelikler, şiddet ve bulaşıcı hastalıklar gibi risklerle karşı karşıyadırlar.
- Madde kullanan yetişkinler ise sık sık düşünme, hatırlama ve odaklanma sorunları yaşarlar. Madde kullanımı sonucu kötü sosyal ilişkiler, iş performansının ve kişiler arası ilişkilerinin bozulması gibi problemler yaşarlar.
- Madde kullanan ebeveynler ev içindeki ilişkileri olumsuz etkiledikleri gibi özellikle çocuklarını ihmal ve istismar ederler. İstismar ve ihmale uğrayan bu çocukların gelecekte madde kullanıcısı olma ihtimalleri oldukça yüksektir (Volkow, 2014).

Ögel ve arkadaşları (2005) yaptığı araştırma sonuçlarına göre madde kullanımının kişinin sağlıklı bir şekilde düşünüp, karar vermesine engel olduğu için riskli cinsel davranış olasılığını arttırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Ülkemizde 2012 yılında sağlık bakanlığının yaptığı bir çalışmada riskli davranış potansiyelinin yaşla değişiklik gösterdiği, küçük çocukta ailenin, ergenlerde ise madde kullanan akranlarla olan ilişkilerin etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tubim 25 ilde, toplam 8 bin 45 kişi ile yüz yüze görüşme yöntemini kullanarak madde kullanım yaygınlığı araştırmıştır. Sonuçlar 15-64 yaş grubu nüfusta herhangi bir yasa dışı bağımlılık yapıcı maddenin en az bir kere deneme oranı yüzde 2,7 olduğunu göstermiştir. Bu oran erkeklerde yüzde 3,1 ve kadınlarda ise yüzde 2,2 oldu. Madde kullanım yaygınlığının 15-34 yaş grubu genç yetişkinlerde, genel nüfusa göre daha yüksek olduğu tespit edildi. Okullarda yapılan araştırmada ise öğrencilerin yüzde 26,7'si sigara, puro, pipo, nargile gibi bir tütün ürününü, yüzde 19,4'ü (2.297 kişi) alkollü içecekleri denediğini belirtmiştir (Tubim, 2012).

Ergenlik/gençlik döneminde taklit, riskli cinsel davranışlar, madde kullanımı, alkol, sigara, uyuşturucu kullanımı ve şiddet gibi gencin problem yaşamasına neden olacak davranışlar sık görülür. Bu davranışların genelde bir kişide kümelendiği de dikkat çekmektedir. Amerika da yapılan araştırmalar en yüksek risk grubunun 15-24 yaş arası gençlerden oluştuğunu göstermiştir. Çin de ise bu yaş sınırının 14-29 yaş arasında olduğu belirlenmiştir (Li ve ark. 2013). Ayrıca Mark ve arkadaşlarının 2003 yılında elde ettikleri istatistiklere göre Amerika da uyuşturucu kullananların %68'ini genç ve orta yaş grubun oluşturmaktadır. Bu araştırmanın en önemli ve endişe verici bulgularından biri ise uyuşturucu bağımlısı ve tedaviye ihtiyaç duyan popülasyonun % 17'sini çocuk ve çocuk sayılabilecek ergen grubunun oluşturduğu gerçeğidir (Mark ve ark, 2008). Aynı araştırma sonuçları 2003 yılında madde bağımlılığını tedavi edebilmek amacıyla 121 milyon dolar harcadığını, kanunsuz yollarla elde edilen ya da reçeteye alınsa bile kötüye kullanılan ilaçlara, alkole çok fazla harcama yaparken bu harcamalara her yıl 700 milyon dolar eklendiğini ortaya koymaktadır (Volkow, 2014).

26 Haziran'da açıklanan BM 2016 raporuna göre dünya genelinde uyuşturucu bağımlılarının sayısının 29 milyona ulaştığına dikkat çekildi. Rapora göre, yetişkin nüfusun yaklaşık yüzde 5'i, bir başka deyişle 15-64 yaşları arasında yaklaşık 250 milyon kişinin 2014 yılında en az bir uyuşturucu madde kullanmaktadır. Madde kullanım bozukluğu olan kişilerin sayısı altı yıldan beri ilk defa artarak 27 milyondan 29 milyona ulaşmış ve 29 milyon kişi arasından yüzde 14'ü HIV'li olmak üzere, yaklaşık 12 milyon kişi damar içi uyuşturucu kullanıyor. 6 milyon kişi de Hepatit C virüsü taşıyor. Madde kullanım bozukluğu olan her 6 kişiden ancak 1'i tedavi oluyor. Rapor, erkeklerin esrar, kokain veya amfetamin kullanma olasılıklarının kadınlara oranla 3 kat daha fazla olduğunu gösteriyor. Bunun yanı sıra kadınlar, opioid ya da sakinleştiricileri tıbbi amaçlar dışında kullanılmaya daha eğilimlidir. 2016 raporunda uyuşturucuya bağlı ölümler Asya'da 85.900, Amerika'da 52.500, Afrika'da 39.200 olarak kaydedildi (Yeşilay Derneği, 2017).

Aile Araştırma Kurumu (1997) tarafından, 1996 yılında Bakırköy Akıl Vakfına yaptırılan ve genelde insanların bağımlılık yapan maddeleri neden kullandıklarını belirlemeyi amaçlayan anket çalışmasında, bağımlılıkların; %68'inde ailevi sorunların, %74.2'inde arkadaş etkisinin, %69.8'inde çevre etkisinin, %63.9'unda merak, %71.1'inde sorunlar ile başa çıkmak, %68.8'inde zayıf iradeli olmak, %40.2'inde yasalara karşı koymak, %44.8'inde ise toplum dışına itilmek gibi etkenlerin etkili olduğu tespit edilmiştir (akt. Gümüş, Kurt, Günay & Feyatörbay, 2011).

İnsanların doğuştan gelen bağlanma ihtiyacının uyuşturucu kullanımının temel nedeni olduğu görüşü de önemli oranda kabul görmektedir. Bu görüşe göre mutlu ve sağlıklı olduğunda bunu çevresiyle paylaşmak isteyen insan bunu yapamadığında yalnızlık ve yalıtılmışlık duygusunu yaşar. Bu olumsuz duygudan kurtulmak için kendini rahatlatılacak şeylere bağımlılık geliştirir (Alexander, 2008). Bu bağlanma ihtiyacı kötü olduğu kadar iyi yönde de olabilir. 1970 yıllarda Bruce Alexander fareler üzerine bir dizi çalışmalar yaparak bağımlılık sorununun çözümünün sosyal ilişkilerin güçlendirilmesiyle çözüleceğini ispatlamaya çalışmıştır. Çalışmada, kafese kapatılmış bir deney faresi için birinde sadece su olan bir diğerinde ise eroin ya da kokain eklenmiş su kapları konmuştur. Bir süre sonra farenin uyuşturucu konulmuş suya yöneldiği ve kendini öldürünceye kadar bu sudan içtiği görülmüştür. Araştırmacı bir süre sonra farenin yalnız kapatıldığının farkına varmış ve kafesin içerisine renkli topraklar, tünel, oyun araçları ve dişi-erkek fareler koymuştur. Yine saf su ve uyuşturucu içeren su kapları kafes içine yerleştirilmiştir. Sonuçlar ilkinin tam tersi yönde gelişmiştir. Fareler nadiren kokain ve eroin içeren sulara yönelmiş hatta hiçbiri bağımlı olmamış ve aşırı doz almamıştır. İnsanlar için benzer bulgular Vietnam savaşı sırasında ve sonrasında elde edilmiştir. Savaş sürecinde elde edilen bulgular askerlerin % 20 yüksek dozda eroin aldığı yönündedir. Savaş sonrasında bu askerlerin büyük sorun olacağını düşünen bilim adamları bu durumu incelemişlerdir. Savaş sonrasında eve dönen askerlerin %95 herhangi bir yardım ya da rehabilitasyon hizmeti almaksızın uyuşturucu kullanımını bırakmışlardır. Bu verilerin anlamı tıpkı kafese kapatılan farelerde olduğu gibi savaş ortamında baskı, korku, yalnızlık ve köşeye sıkışmış hisseden askerlerinde uyuşturucuya yöneldiğidir (chasingthescream.com, 2017). Adler, Erikson, Sullivan gibi birçok kişilik bilimcisi sosyal varlıklar olarak insanların ortak oluşuma ihtiyaç duyduğunu ve davranışların sosyal ortamlarda gerçekleştiğini ifade ederler.

Yukarıda sonuçları verilen araştırmada olduğu gibi birçok araştırma akran, ebeveyn ilişkilerinin, bireysel, biyolojik ve toplumsal/kültürel etkenlerin maddeyi deneme açısından çok önemli rol oynadığına vurgu yapmıştır. Özellikle ergenliğin gelişim özellikleri incelendiğinde ergenin içinde bulunduğu akran grubunun madde kullanması veya madde kullanımına yönelik tutumları, ergenin akranları ile kurduğu yoğun yakınlık ve akranlarının madde kullanımına ve tutumlarına ilişkin algısı, akran ile ilgili risk etkenlerini belirlediği görülmektedir (Köknel, 1998; Kulaksızoğlu, 1999).

Birçok bağımlılık türü olmasına karşın örneğin, alışveriş, internet vb. madde bağımlılığı bu bağımlılıklar arasında hem toplumsal hem de bireysel olarak zararları fazla olan bir bağımlılık türüdür. Küreselleşen dünyada neden birçok kişinin bağımlı olduğu önemli ve çözülmesi gereken sorunlardan biridir. Kumar, alkol, uyuşturucular, alışveriş, romantik aşklar, video oyunları, televizyon programları dini gruplar, zayıf görünen vücut takıntıları ya da internet bağımlılığı gibi birçok bağımlılık çeşidi gün geçtikçe dünyanın her yerinde ciddi bir toplumsal sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bunların içinde en yıkıcı olan ise madde bağımlılığıdır. Madde bağımlılığı beyin fonksiyonlarını ve davranışları etkileyen karmaşık bir hastalıktır. İnsan sağlığının bozulması ile sağlık harcamalarının artması, toplum huzurunu bozan suçlarda artış ve iş gücü kaybı gibi birçok olumsuz etkisi olduğundan bu sorun tüm dünyada önemli ve öncelikli problemlerden biri olarak kabul edilmektedir (Volkow, 2014). Bazı insanlar neden bağımlı olurken diğerlerinin neden olmadığı konusunda yapılan ve yapılacak olan araştırmalar bağımlılığın sebeplerini ve tedavi sürecinin nasıl oluşturulacağı konusunda uzmanlara yol gösterecektir (Alexander, 2008). Yapılacak olan önleme programlarında madde kullanan kişilerin kişisel özelliklerinin ve kullanım gerekçelerinin dikkate

alınması bir zorunluluk olarak görülmektedir. Programlar hazırlanırken özellikle cinsiyet faktörü de önemsenmesi gereken bir başka değişkendir. Çünkü madde kullanımı, dünyanın hemen her yerinde daha çok erkeklere özgü bir problem gibi algılanarak, önleme ve tedavi programları daha çok erkeklere yönelik düzenlenmektedir. Fakat, değişen dünyayla birlikte kadının toplumdaki yeri ve konumu da değişmiş geleneksel cinsiyet rolleri zayıflamıştır. Erkeklere özgü görünen alanlarda kadınlarda da sıklıkla gözükmeye başlamıştır. Ayrıca, madde kullanımını önleme çalışmalarında kişilerin problemlerinin çözümündeki özyeterlik algılarının, kültürel değerlerinin, entelektüel düzeylerinin, sosyal ilişkilerinin ve anne babalarının ebeveynlik becerilerinin dikkate alınması, bu özelliklerinin geliştirilmesinin oldukça etkili sonuçlar alınmasını sağlayacağı düşünülmektedir. Bu önem ve gerekçelerden hareketle araştırmanın temel amacı, Kafkas üniversitesi eğitim fakültesi öğrencilerinin madde kullanım nedenlerinin ve içme nedenlerinin bazı sosyo-demografik değişkenler açısından incelemektir. Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır: Kafkas üniversitesi öğrencilerinin;

1. İçme nedenleri ölçeği'nin sosyal, başatme, etkiyi artırma ve çevreye uyma boyutları **anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, sınıf düzeyi, öğrenim gördüğü bölüm, öğretim türü, cinsiyet, mezun olduğu lise, ailenin ikamet ettiği yer, güncel dergi ve gazete okuma değişkenlerine göre** anlamlı farklar göstermekte midir?
2. Madde bağımlılığından korunma öz-yeterlik ölçeği'nin uzman görüşüne dayanılarak uyuşturucu/uyarıcı maddelerden uzak durma , baskı altında iken uyuşturucu/uyarıcı maddelerden uzak durma, uyuşturucu/uyarıcı maddeler konusunda yardım arama, uyuşturucu/uyarıcı maddeler konusunda arkadaşına destek olma boyutları, **anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, sınıf düzeyi, öğrenim gördüğü bölüm, öğretim türü, cinsiyet, mezun olduğu lise, ailenin ikamet ettiği yer, güncel dergi ve gazete okuma değişkenlerine göre** anlamlı farklar göstermekte midir?
3. Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesinde eğitim alan kadın ve erkek öğrencilerden madde kullananların kullanma sebepleri ile madde kullanmayı tercih etmeyenlerin kullanmama gerekçeleri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Creswell, 2003; Yıldırım & Şimşek, 2005; Türnüklü, 2001 gibi birçok araştırmacıya göre aynı araştırma sorusunu yanıtlamak amacı ile birden fazla araştırma yöntemi ve tekniğinin kullanılması araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliğini artırmaktadır. Bu sebeple Bu çalışmada, verilerin toplanma sürecinde nicel ve nitel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Çalışmanı ilk kısmı geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan tarama modelinde betimsel bir araştırma niteliğini taşımaktadır. (Kaptan, 1998: 53; Karasar 2005: 183). Bu çalışmayla, öğrencilerin envanterin uygulandığı andaki tutumları/inançları ve sosyo-demografik durumları ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci kısmını ise Rehberlik Psikolojik Danışma Bölümü öğrencilerinin madde kullanımı üzerine görüş ve değerlendirmelerini tespit etmek amacıyla yapılmış nitel çalışma oluşturmaktadır. Bu süreçte iki çalışma arkadaşı tarafından ayrı ayrı incelenmiş öğrencilerin olumlu ve olumsuz cevapları kodlanmış ve

daha sonra bunlar ortak ana temalar altında birleştirilmiştir. Belirlenen bu ortak temalar tekrarlanma sıklığı göz önünde bulundurulmuş, literatüre dayanılarak kategoriler oluşturulmuş ve bunlar tablo haline getirilmiştir. Bu şekilde oluşturulan kodlama ve kategoriler üzerinde tam bir mutabakat sağlanmıştır (Miles & Huberman, 1994; Yıldırım & Şimşek, 2006).

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın Tarama modelleri için çalışma evrenini, 2014–2015 öğretim yıllarında Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde eğitim alan öğrenciler oluşturmuştur. Örneklemini, Kafkas üniversitesi eğitim fakültesinde farklı programlarda eğitim alan 1. ve 4. sınıf toplam 262 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmanın nitel boyutunu 2016-2017 eğitim-öğretim yılında, Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı’nda okuyan 176 öğrenci oluşturmuştur. Çalışmaya katılan toplam 176 öğrenciden 171 tanesi dikkate alınmıştır. 5 adayın cevapları çalışmanın amacına uymadığı için analizden çıkarılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplamak amacıyla İçme Nedenleri Ölçeği ve Madde Bağımlılığından Korunma Öz-Yeterlik Ölçeği ve bir açık uçlu soru kullanılmıştır.

İçme Nedenleri Ölçeği : (İNÖ-G) Evren, Celik, Aksoy ve Cetin tarafından 2010 yılında 155 erkek alkol bağımlısı örneklem alınarak geliştirilmiştir. Ölçek 20 maddeden oluşan ve dört kategoride içme nedenlerini (sosyal, başetme, etkiyi artırma, çevreye uyma) değerlendiren bir ölçektir. Bu çalışmanın amacı doğrultusunda, İNÖ-G Türkçe tercümesinin yatarak tedavi gören erkek alkol bağımlılarında geçerlik, güvenilirlik ve faktöryel yapısı değerlendirilmiştir. Araştırmacılar tarafından alkol bağımlılarında içme güvenilirlik katsayısı (Cronbach alfa) “Çevreye uyma” için .79, “Sosyal” için 0.849, “Başetme” için .84 ve “Etkiyi artırma” için 0.789 olarak belirlenmiştir. Her madde için düzeltilmiş madde – toplam korelasyon değerleri 0.652 ile 0.848 arasındaydı ($p < 0.001$). Test–tekrar test korelasyon değerleri “Çevreye uyma” ölçeği için 0.602, “Sosyal” ölçeği için 0.549, “Başetme” ölçeği için 0.657 ve “Etkiyi artırma” ölçeği için 0.637’dir. İNÖ-G dört alt ölçeğinden üçü OKİÖ ve MATT puanları ile $p < 0.001$ düzeyinde anlamlı ilişki gösterirken, “sosyal” nedenler $p < 0.01$ düzeyinde anlamlı ilişki göstermektedir. Sosyal alt boyutu belirli bir ortamda sosyal normları karşılamak amacıyla içmeyi temsil etmektedir (örn., özel bir olayı kutlamak için içmek). Başetme olumsuz duygu durumlarından kaçmak ya da onları azaltmak amacıyla madde kullanmayı içermektedir. Etkiyi artırma eğlenceli bir ortamda olumlu duygular yaratmak için alkol kullanmayı, Çevreye Uyum ise, bir gruba ya da ortama uyum sağlamak amacıyla alkol kullanmayı içermektedir.

Madde Bağımlılığından Korunma Öz-Yeterlik Ölçeği: Eker, Akkuş ve Kapısız tarafından 2013 yılında geliştirilen Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları 1100 (526 kız, 574 erkek) öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Ölçek geliştirme çalışmasında kapsam analizi ve açımlayıcı faktör analizine başvurulmuş, madde ayırt edicilikleri belirlenmiş ve Cronbach Alpha güvenilirlik sayısı hesaplanmıştır. Çalışma sonunda toplam varyansın 50.3’ünü açıklayan dört alt boyut ve bir kontrol maddesi olmak üzere 24 maddeden oluşan bir ölçek elde edilmiştir. Alt boyutlar uzman görüşüne dayanılarak uyuşturucu/uyarıcı maddelerden uzak durma (12 madde), baskı altında iken uyuşturucu/uyarıcı maddelerden uzak durma (4 madde), uyuşturucu/uyarıcı maddeler

konusunda yardım arama (4 madde),- uyuşturucu/uyarıcı maddeler konusunda arkadaşına destek olma (3 madde) olarak isimlendirilmiştir. Ölçeğin toplam iç tutarlılık katsayısının (Cronbach's) 0.81 olduğu, alt boyutların iç tutarlık katsayıları 0.45 ile 0.87 arasında değişti. Test tekrar test korelasyonu pozitif yönde anlamlı derecede ilişkili ($p<0.001$) bulunmuştur.

Bu öğrencilere madde kullananlara kullanma sebebi ya da madde kullanamayanlara kullanmama nedenlerini yazmaları amacıyla bir açık uçlu soru sorulmuştur. Açık uçlu sorular bir taraftan araştırmacıya araştırmak istediği konuyla ilgili esnek bir yaklaşım olanağı sağlarken bir taraftan da incelenen konuyla ilgili önemli değişkenlerin gözden kaçmasını önler (Yıldırım & Şimşek, 2006). Öğrencilere şu açık uçlu soru yöneltilmiştir: “Madde kullanıyorsanız kullanma gerekçenizi, herhangi bir madde kullanmıyorsanız kullanmama gerekçenizi yazınız?” Öğrencilere görüşlerini serbestçe yazmalarını sağlamak amacıyla kağıtlara isimlerini yazmamaları istenmiştir.

VERİLERİN ANALİZİ

Çalışmada, istatistiksel teknikler olarak; frekans, yüzde, aritmetik ortalama, bağımsız gruplar t-testi, tek yönlü varyans analizi ve korelasyon analizi ve içerik analizi tekniklerinden yararlanılmıştır.

Tablo 1.

İçme Nedenleri Ölçeğinden elde edilen Puanların Normal Dağılım Gösterip Göstermediğini Belirlemek Amacıyla Yapılan Tek Örneklem Kolmogorov-Smirnov Testi Sonuçları

		Sosyal	Başetme	Etkiyi Arttırma	Çevreye Uyma
N		262	262	262	262
Normal Parametreler	<i>x</i>	43,1565	21,7137	16,4046	27,0802
	<i>s</i>	8,52910	5,24698	3,14960	6,84344
Kolmogorov-Smirnov Z		5,079	5,304	6,102	5,358
<i>p</i>		,000	,000	,000	,000

Tablo 1 de görüldüğü üzere, İçme Nedenleri ölçeğinin alt boyutları (sosyal, baş etme, etkiyi arttırma, çevreye uyma ve ölçeğin toplam puanlarının normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek örneklem Kolmogorov-Smirnov testi sonucunda dağılımın ölçeğin alt boyutlarında normal dağılımdan farklılığı anlamlı bulunmamıştır ($z=2,869$; $p>,05$).

İçme nedenleri ölçeğinin alt boyutları olan sosyal, baş etme, etkiyi arttırma ve çevreye uyma puanlarının anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, sınıf, öğrenim gördüğü bölüm, öğretim türü, cinsiyet, mezun olduğu lise, yaşamının büyük çoğunluğunu geçirdiği bölge, ailenin ikamet ettiği yer, güncel dergi ve gazete okuma, sosyal etkinliklere katılma ve madde kullanıp kullanmama değişkenlerine farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere kruskal wallis-h ve mann witney-u testleri yapılmıştır. Yapılan analiz sonuçlarının istatistiksel olarak anlamlı bulunanları aşağıda verilmiştir.

Tablo 2.

İçme Nedenleri Ölçeğinin Katılımcının Öğrenim Gördüğü Bölüme Göre Farklılaşım Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçlar

Öğrenim Gördüğü Bölüm		N	Ortalama sırası	Chi-Square	Serbestlik derecesi (df)	Anlamlılık Düzeyi (p)
Çevreye Uyma	Sınıf Öğrt.	83	136,83	9,751	4	.045
	Psk. Dan Ve Reh.	27	103,89			
	Sosyal Bil. Öğrt.	80	137,28			
	Okul Öncesi Öğrt.	29	148,78			
	Fen Bilgisi Öğrt.	43	116,16			
	Toplam	262				

Tablo 2 de görüldüğü gibi, **İçme Nedenleri Ölçeğinin Alt Boyutları Olan Çevreye Uyma Puanlar** sıralamalar ortalamalarının **katılımcının Öğrenim Gördüğü Bölüm** puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir ($\chi^2=9,751$; $sd=4$; 05).

Tablo 3.

İçme Nedenleri Ölçeğinin Cinsiyete Göre Farklılaşım Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Witney-U Testi Sonuçları

Cinsiyet		N	S.T	S.o	U	z	Anlamlılık Düzeyi (p)
Sosyal	Kız	144	138,82	19990,00	7154,000	-2,217	,027
	Erkek	116	120,17	13940,00			
	Toplam	260					
Etkiyi artırma	Kız	144	140,48	20228,50	6915,500	-2,905	,004
	Erkek	116	118,12	13701,50			
	Toplam	260					
Çevreye uyma	Kız	144	138,55	19951,00	7193,000	-2,167	,030
	Erkek	116	120,51	13979,00			
	Toplam	260					

Tablo 3 de görüldüğü gibi, **İçme Nedenleri Ölçeğinin Alt Boyutları Olan sosyal, etkiyi artırma ve Çevreye Uyma Puanlar** sıralamalar ortalamalarının **katılımcının cinsiyet** puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Fark kızlar lehine gerçekleşmiştir.

Tablo 4.

Cinsiyete Göre Madde Kullanma Gereççeleri İfade Eden Ortak Temalar

Erkek-Evet	46	Kadın –Evet	18
Arkadaş Çevresi	13	Arkadaşıma Özendiğim İçin	9
Rahatlatıyor	9	Sevdiğim İçin	3
Keyif Verdiği İçin	8	Rahatlıyorum	2
Mutlu Ettiği İçin	3	Babama Özendim	1
Özenti	7	Merak	1
Sıkıldığım İçin	3	Tek Dostum	1
Yalnızlığımı Gideriyor	3	Aldatıldığım İçin	1
Stresi Azaltıyor	1	İyi Hissediyorum	1
Sevdiğim İçin	1	Bu Dünyadan Uzaklaşıyorum	1
Maddi Sorunlarım Var	1	Tadı Güzel	1
Sinirlerimi Yatıştırıyor	1	Kilo Almamak İçin	1

Babam İçirdiği İçin	1	Zevk Aldığım İçin	1
Öfkemi Dışa Vurmak İçin	1		
Ailemde Herkes Kullanıyor	1		

Tablo 5.

Madde Kullanma Sebeplerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Analiz Sonuçları

Kategoriler	Erkek f/46	Kategoriler	Kadın f/18
Çevreye Uyum	22	Çevreye Uyum	11
Etkiyi arttırma	21	Etkiyi arttırma	8
Başetme	9	Başetme	4
		Estetik kaygı	1

Çevreye Uyum

Cinsiyet değişkenine göre madde kullanma sebepleri analiz sonuçları incelendiğinde hem erkek hem de kadın katılımcıların en fazla bir gruba ya da ortama, çevreye uyum sağlamak amacıyla madde kullandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar; Katılımcı 21 erkek: “Arkadaşıma özendiğim için içmeye başladım.” Katılımcı 29 kadın : “Babama özendim.” K atılımcı 58 kadın: “Ailemde herkes kullanıyor” gibi ifadeler kullanmışlardır.”

Etkiyi Arttırma

Kadın ve erkek katılımcıların madde kullanma sebepleri incelendiğinde ikinci sırada eğlenceli bir ortamda maddenin etkisiyle olumlu duygular yaratmak için madde kullandıkları görülmektedir. Bu kategori etkiyi arttırma olarak adlandırılabilir. Katılımcılar; Katılımcı 99 erkek: “Stresi azaltıyor, rahatlatıyor.” Katılımcı 18 kadın: “Zevk aldığım için. Mutlu ettiği için, Keyif verdiği için, seviyorum.” Katılımcı 130 kadın: “İçtiğimde aldığım anlık haz hoşuma gidiyor.. gibi ifadelerde bulunmuşlardır.”

Başetme

Madde kullanma sebeplerinin üçüncü kategorisi olumsuz duygu durumlarından kaçmak ya da onları azaltmak amacıyla madde kullanmayı içerir. Hem kadın hem de erkek katılımcılar olumsuz durumlar ya da duygulardan kaçmak amacıyla madde kullandıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar; Katılımcı 25 erkek: “Bırakmayı çok denedim ama olmadı. Sonra bırakmaktan vazgeçtim. Başlama nedenim ise ergenlikle alakalı olduğunu düşünüyorum. O zamanlar yaşadığım stresi azaltacağını ve rahatlatacağını düşünerek başladım.” Katılımcı 38 kadın: “Aldatıldığım için içiyorum.” Katılımcı 19 kadın: “Bu dünyadan uzaklaşıyorum.” Katılımcı 35 erkek: “Öfkemi dışa vurmak için madde kullanıyorum.” Katılımcı 150 erkek: “Sıkıldığım için kullanıyorum.” Katılımcı 72 erkek: “Yalnızlığımı gideriyor.”

Estetik Kaygı

Madde kullanma sebeplerinden bir diğeri ise estetik kaygıdır. Katılımcı sigarayı bıraktığında kilo alacağı endişesi taşıdığından madde kullanımına devam ettiğini beyan etmiştir.

Katılımcı 23 kadın : “Kilo almamak için kullanıyorum.

Tablo 6.

Cinsiyete Göre Madde Kullanmama Gerekçeleri İfade Eden Ortak Temalar

Erkek –Hayır	57	Kadın- Hayır	55
Sağlığa Zararlı	26	Sağlığa Zararlı	15
Maddi Açıdan Zararlı	6	Kanser olmamak için	7
Yakınlarımı Madde Kullanımı Yüzünden Kaybettiğim İçin	5	Aile Baskısı	5
Pis Kokmamak İçin	4	İlişkileri Bozuyor	4
Dişlerim Kötü Olmasın diye içmiyorum	2	Kokusu Kötü	3
Kanser Olmamak İçin	2	Paramı Boş Yere Harcamak İstemiyorum	3
Gereksiz	1	Mesleğim Gereği	2
Dumanı Etkiliyor	1	Bağımlılığı Sevmiyorum	2
Sevmiyorum	1	Dinen Günah	2
Zehirliyor	1	Çekici Bulmuyorum	2
Tiksindirici	1	Hayattan Zevk Almanın Farklı Yolları Var	1
Hasta Olduğum İçin	1	İradeliyim	1
Ölmekten Korktuğum İçin	1	Tadı Güzel Değil	1
Kardeşlerime Kötü Örnek Olmamak İçin	1	Korkuyorum	1
Param Yok	1	Çevreye Zarar	1
Akıllıca Olmadığı İçin	1	Davranışları Olumsuz Etkiliyor	1
Kendimi Seviyorum	1	Hastayım	1
Ailemin Huzuru İçin	1	Gereksiz Tüketim	1
Arkadaş İlişkilerimin Bozulmaması İçin	1	Güzelliğime Zarar	1
İradeliyim	1	Tenimin Rengini Bozuyor	1
Bağımlı Olmak İstemiyorum	1		
Sevdiğime Söz Verdiğim İçin	1		
İlerde Çocuklarımla Sağlığı İçin	1		
Bilinç Kaybı Yapıyor	1		
Çevreye Zararlı	1		
Sorun Çözmüyor	1		
Dini açıdan günah	1		

Tablo 7.

Madde Kullanmama Sebeplerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Analiz Sonuçları

Kategoriler	Erkek- f/57	Kategoriler	Kadın - f /55
Sağlık	38	Sağlık	23
Estetik kaygı	6	Estetik kaygı	5
Maddi sebepler	7	Maddi sebepler	3
Dini sebepler	1	Dini sebepler	2
Sosyal ilişkiler	5	Sosyal ilişkiler	10
Bilişsel sebepler	7	Bilişsel sebepler	10

Sağlık

Cinsiyet değişkenine göre madde kullanmama nedenleri analiz sonuçları incelendiğinde hem erkeklerin hem de kadın katılımcıların en fazla madde kullanımı sonucu sağlıklarının olumsuz etkileneceği endişesiyle madde kullanmayı tercih etmedikleri görülmektedir. Katılımcılardan;

Katılımcı 118 kadın: “*Kanser olmaktan korkuyorum.*”

Katılımcı 112 erkek: “*İlerde çocuklarımın sağlığı için.*”

Katılımcı 28 erkek: “*Annemi kanserden kaybettiğim için.*”

Katılımcı 60 erkek: “*Yakınlarımı madde kullanımı yüzünden kaybettiğim için.*”

Katılımcı 3 kadın: “*Dumanı etkiliyor gibi beyanlarda bulunmuşlardır.*”

Maddi Sebepler

Madde kullanmama nedenlerinin incelendiğinde erkek katılımcıların 2 olarak maddi sebepler nedeniyle madde kullanmamayı tercih ettikleri görülmektedir. Katılımcılardan;

Katılımcı 2 erkek: “*Paramı boş yere harcamak istemiyorum.*”

Katılımcı 80 erkek: “*Maddi açıdan zararlı.*”

Katılımcı 25 erkek: “*Param yok*” gibi ifadelerde bulunmuşlardır.

Diğer katılımcılarda benzer açıklamalar yapmışlardır. Kadın katılımcılar bu kategoriyi çok fazla tercih etmemiştir.

Estetik

Kadın ve erkek katılımcıların madde kullanmama nedenleri incelendiğinde estetik kaygıları içeren bir diğer kategorisi dikkati çekmektedir. Özellikle dış görünüşün madde kullanımıyla zarar görmesi madde kullanmamak için önemli bir sebep olarak görülmüştür. Katılımcılar;

Katılımcı 19 erkek: “*Leş gibi kokmamak için.*”

Katılımcı 72 erkek: “*Dişlerim kötü olmasını istemediğim için.*”

Katılımcı 76 kadın: “*Güzelliğime zarar veriyor*”

Katılımcı 24 kadın: “*Tenimin rengini bozuyor*” gibi ifadelerde bulunmuşlardır.

Sosyal İlişkiler

Araştırmaya katılan kadın ve erkek katılımcıların madde kullanmama gerekçelerinden bir diğer kategori sosyal ilişkilerin bozulacağı endişesidir. Kadın katılımcılar madde kullanımının sosyal ilişkileri olumsuz etkileyeceği yönünde erkek katılımcılardan daha fazla olumsuz beklenti içindedirler. Katılımcıların;

Katılımcı 145 erkek: “*Ailemin huzurun bozulmaması için içmiyorum.*”

Katılımcı 81 kadın: “*İnsanlar arasında kutuplaşmaya sebep olduğu için içmiyorum.*”

Katılımcı 144 erkek: “*Arkadaşlarımla ilişkilerimin bozulmaması için içmiyorum.*”

Katılımcı 90 erkek: “*Sevdiğime söz verdiğim için.*”

Katılımcı 18 erkek: “*Çevreye zararlı*”

Katılımcı 51 erkek: “*Kardeşlerime kötü örnek olmamak için*”

Katılımcı 85 Kadın: “*Ailem Baskı Yapıyor. Onların Tepkisinden Korktuğum İçin Kullanmıyorum.*” gibi ifadeleri sosyal ilişkilerde madde kullanımının olumsuz sonuçlar oluşturabileceğine dikkat çekmektedir.

Bilişsel Sebepler

Araştırmaya katılan erkek ve kadın katılımcılar madde kullanmanın akılcı olmadığı görüşünü paylaşarak bilişsel gerekçeler sunmuşlardır. Katılımcılar;

Katılımcı 110 kadın: “Akıllıca olmadığı için.”

Katılımcı 140 erkek: “Bilinç kaybına yol açıyor. Tutarsız davranışa neden olduğu belirlenmiş.”

Katılımcı 75 kadın: “Sorun çözmiyor gibi ifadelerle madde kullanmama gerekçelerini belirtmişlerdir.”

Dini Sebepler

Madde kullanmama nedenleri analiz sonuçları incelendiğinde hem erkeklerin hem de kadın katılımcıların en az dini yasaklamaları dikkate aldıkları görülmüştür. Katılımcılar;

Katılımcı 130 kadın: “Dinimiz açısından çok günah. Dinimde israf yasak.” gibi benzer ifadelerde bulunmuşlardır.”

Tablo 8.

İçme Nedenleri Ölçeğinin Katılımcının Mezun Olduğu Lise Türü Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

	Mezun Olduğu Lise Türü	N	Ortalama sırası	Chi-Square	Serbestlik Derecesi (df)	Anlamlılık Düzeyi (p)
Sosyal	Genel lise	151	118,48	12,742	3	.005
	Meslek lisesi	24	146,33			
	Anadolu Lisesi	75	144,37			
	Fen lisesi	10	170,05			
	Toplam	260				
Baş etme	Genel lise	151	120,74	10,101	3	.018
	Meslek lisesi	24	131,92			
	Anadolu Lisesi	75	144,58			
	Fen lisesi	10	168,85			
	Toplam	260				
Toplam	Genel lise	151	120,45	9,099	3	.028
	Meslek lisesi	24	130,25			
	Anadolu Lisesi	75	146,65			
	Fen lisesi	10	161,70			
	Toplam	260				

Tablo 8 de görüldüğü gibi, **İçme Nedenleri Ölçeğinin alt boyutları olan Sosyal ve Başetme Puanlar** sıralamalar ortalamalarının **katılımcının mezun olduğu lise** puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Bunlar sırasıyla ($\chi^2=12,742$; $sd=3$; 01), ($\chi^2=10,101$; $sd=3$; 05), ($\chi^2=9,099$; $sd=3$; 05).

Tablo 9.

İçme Nedenleri Ölçeğinin Öğretim Türüne Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Witney-U Testi Sonuçları

	Öğretim türü	N	S.T	S.o	U	z	Anlamlılık Düzeyi (p)
Sosyal	1.öğretim	208	135,73	28237,00	4736,000	-1,973	.048
	2.öğretim	54	115,20	6221,00			
	Toplam	262					
Etkiyi Arttırma	1.öğretim	208	135,91	28269,00	4699,000	-2,241	.025
	2.öğretim	54	114,52	6184,00			
	Toplam	262					

Tablo 9 da görüldüğü gibi, **İçme nedenleri ölçeğinin alt boyutları olan etkiyi artırma ve sosyal puanları ile** öğretim türü puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Fark 1. öğretimler lehine gerçekleşmiştir.

Tablo 10.

Madde Bağımlılığından Korunma Öz-Yeterlik Ölçeğinden elde edilen Puanların Normal Dağılım Gösterip Göstermediğini Belirlemek Amacıyla Yapılan Tek Örneklem Kolmogorov-Smirnov Testi sonuçları

		Uzman görüşüne dayanılarak uyuşturucu/uyarıcı maddelerden uzak durma	Baskı altında iken uyuşturucu/uyarıcı maddelerden uzak durma	Uyuşturucu/uyarıcı maddeler konusunda yardım arama	Uyuşturucu/uyarıcı maddeler konusunda arkadaşına destek olma puanlarının
N		262	262	262	262
Normal	Xx	50,7557	17,0712	16,0687	12,0267
Parametreler	Ss	11,07383	3,92529	3,78582	3,74719
Kolmogorov-Smirnov Z		3,083	4,097	2,420	3,398
P		,000	,000	,000	,000

Madde bağımlılığından korunma öz-yeterlik ölçeğinin alt boyutları (uzman görüşüne dayanılarak uyuşturucu/uyarıcı maddelerden uzak durma, baskı altında iken uyuşturucu/uyarıcı maddelerden uzak durma, uyuşturucu/uyarıcı maddeler konusunda yardım arama ve uyuşturucu/uyarıcı maddeler konusunda arkadaşına destek olma ve toplam puanlarının normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek örneklem Kolmogorov-Smirnov testi sonucunda dağılımın normal dağılımdan farklılığı anlamlı bulunmamıştır ($z=3,083$; $p>,05$).

Madde bağımlılığından korunma öz-yeterlik ölçeğinin **alt boyutları olan uzman görüşüne dayanılarak uyuşturucu/uyarıcı maddelerden uzak durma, baskı altında iken uyuşturucu/uyarıcı maddelerden uzak durma, uyuşturucu/uyarıcı maddeler konusunda yardım arama ve uyuşturucu/uyarıcı maddeler konusunda arkadaşına destek olma puanlarının “anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, sınıf, öğrenim gördüğü bölüm, öğretim türü, cinsiyet, mezun olduğu lise, ailenin ikamet ettiği yer, güncel dergi ve gazete okuma” değişkenlerine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere kruskal wallis-h testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonuçlarının istatistiksel olarak anlamlı bulunanları aşağıda verilmiştir.**

Tablo 11.

Madde Bağımlılığından Korunma Öz-Yeterlik Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Witney-U Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	S.T	S.o	U	z	Anlamlılık Düzeyi (p)
Uzman görüşüne dayanılarak	Kız	144	142,89	20576,50	6567,500	-2,976	.003
	Erkek	116	115,12	13353,50			
Uyuşturucu/Uyarıcı Maddelerden Uzak Durma	Toplam	260					

Tablo 11 de görüldüğü gibi uzman görüşüne dayanılarak uyuşturucu/uyarıcı maddelerden uzak durma alt boyutu, cinsiyet değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Fark kız öğrencilerin lehine gerçekleşmiştir.

Tablo 12.

Madde Bağımlılığından Korunma Öz-Yeterlik Ölçeği Puanlarının Baba Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

	Baba eğitim düzeyi	N	Ortalama sırası	Chi-Square	Serbestlik derecesi (df)	Anlamlılık Düzeyi (p)
Uzman görüşüne dayanılarak	İlkokul	84	134,54	13,390	6	.039
	Ortaokul	55	125,01			
Uyuşturucu/Uyarıcı Maddelerden Uzak Durma	Lise	60	135,48			
	Lisans	27	142,52			
	Lisansüstü Eğitim	12	94,58			
	Okur Yazar	10	187,15			
	Hiçbiri	14	92,36			
	Toplam	262				

Tablo 12 den anlaşılacağı gibi, uzman görüşüne dayanılarak uyuşturucu/uyarıcı maddelerden uzak durma alt boyutları sıralamalar ortalamalarının baba eğitim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($\chi^2=13,390$; $sd=6$; 05).

Tablo 13.

Madde Bağımlılığından Korunma Öz-Yeterlik Ölçeği Puanlarının Ailenin İkamet Ettiği Yere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

	Ailenin ikamet ettiği yer	N	Ortalama sırası	Chi-Square	Serbestlik derecesi (df)	Anlamlılık Düzeyi (p)
Uzman görüşüne dayanılarak	Doğuanadolu	96	117,93	119,490	6	.003
	Uyuşturucu/Uyarıcı	Güneydoğu	75			
Maddelerden Uzak Durma,	Karadeniz	14	179,96			
	Akdeniz	25	153,52			
	Ege	13	128,46			
	İçanadolu	18	178,64			
	Marmara	21	114,52			
	Toplam	262				

Uyuşturucu/Uyarıcı Maddeler Konusunda Yardım Arama	Doğuanadolu	96	121,34	12,750	6	.047
	Güneydoğu	75	127,67			
	Karadeniz	14	177,18			
	Akdeniz	25	155,74			
	Ege	13	102,65			
	İçanadolu	18	148,14			
	Marmara	21	135,93			
	Toplam	262				
Toplam	Doğuanadolu	96	120,30	13,712	6	.033
	Güneydoğu	75	125,43			
	Karadeniz	14	178,43			
	Akdeniz	25	149,90			
	Ege	13	117,35			
	İçanadolu	18	166,39			
	Marmara	21	130,02			
	Toplam	262				

Tablo 13 de görüldüğü gibi *uzman görüşüne dayanılarak uyuşturucu/uyarıcı maddelerden uzak durma ve uyuşturucu/uyarıcı maddeler konusunda yardım arama* alt boyutları ve *toplam puanlar* sıralamalar ortalamalarının *ailenin ikamet ettiği yer* değişkeni puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Bunlar sırasıyla ($x_2=119,490$; $sd=6$; 01), ($x_2=12,750$; $sd=6$; 05), ($x_2=13,712$; $sd=6$; 05).

Tablo 14.

Madde Bağımlılığından Korunma Öz-Yeterlik Ölçeği Puanlarının Öğrenim Gördüğü Sınıf Düzeyine Göre Farklaşp Farklaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann-Whitney-U Testi Sonuçları

	Sınıf düzeyi	N	S.T	S.O	U	z	Anlamlılık Düzeyi (p)
Uzman görüşüne dayanılarak uyuşturucu/uyarıcı maddelerden uzak durma	1.sınıf	131	140,90	18458,00	7349,000	-2,018	.044
	4.sınıf	131	122,10	15995,00			
	Toplam	262					
Baskı altında iken uyuşturucu/uyarıcı maddelerden uzak durma	1.sınıf	131	142,25	17667,00	7172,000	-2,438	.015
	4.sınıf	131	120,75	16786,00			
	Toplam	262					
Uyuşturucu/uyarıcı maddeler konusunda arkadaşına destek olma	1.sınıf	131	141,77	18571,50	7235,500	-2,222	.026
	4.sınıf	131	121,23	15881,50			
	Toplam	262					
Toplam		131		18439,50	7367,500	-1,979	.048
		131	140,76	16013,50			
		262	122,24				

Tablo 14 incelendiğinde, madde bağımlılığından korunma öz-yeterlik ölçeğinin **alt boyutları olan uzman görüşüne dayanılarak uyuşturucu/uyarıcı maddelerden uzak durma, baskı altında iken uyuşturucu/uyarıcı maddelerden uzak durma, uyuşturucu/uyarıcı maddeler konusunda arkadaşına destek olma ve toplam puanlar** sıralamalar ortalamalarının **katılımcının öğrenim gördüğü sınıf** değişkeni puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Fark 1. Sınıflar lehine gerçekleşmiştir.

Tablo 15.

Madde Bağımlılığında Korunma Öz-Yeterlik Ölçeği Puanlarının katılımcının Güncel Dergi Okuma Alışkanlığına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann-witney U Testi Sonuçları

			Güncel Dergileri Okuma	N	S.T	S.o	U	z	Anlamlılık Düzeyi (p)
Uzman görüşüne dayanılarak Uyuşturucu/Uyarıcı Maddelerden Uzak Durma		Evet	163	140,00	22820,50	6682,500		-2,343	.019
		Hayır	99	117,50	11632,50				
		Toplam	262						
Baskı Altında İken Uyuşturucu/Uyarıcı Maddelerden Uzak Durma		Evet	163	143,14	23331,50	6171,500		-3,387	.001
		Hayır	99	112,34	11121,590				
		Toplam	262						
Uyuşturucu/Uyarıcı Konusunda Yardım Arama	Maddeler	Evet	163	141,01	22985,00	6518,00		-2,645	.008
		Hayır	99	115,84	11468,00				
		Toplam	262						
Uyuşturucu/Uyarıcı Konusunda Arkadaşına Destek Olma	Maddeler	Evet	163	140,64	2292,00	659,00		-2,538	.011
		Hayır	99	116,45	11529,00				
		Toplam	262						
Toplam		Evet	163	138,22	22115,50	6124,500		-2,714	.007
		Hayır	99	112,30	10780,50				
		Toplam	262						

Tablo 15 da görüldüğü gibi *güncel dergi okuma alışkanlığı* ile *uzman görüşüne dayanılarak uyuşturucu/uyarıcı maddelerden uzak durma, baskı altında iken uyuşturucu/uyarıcı maddelerden uzak durma, uyuşturucu/uyarıcı maddeler konusunda yardım arama, uyuşturucu/uyarıcı maddeler konusunda arkadaşına destek olma ve toplam puanları* arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Farklılık *güncel dergi okuma* alışkanlığına sahip kişiler lehine gerçekleşmiştir.

Tablo 16.

Madde Bağımlılığında Korunma Öz-Yeterlik Ölçeği Puanlarının katılımcının Mezun Olduğu Lise Türüne Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

		Mezun Olduğu Türü	Lise	N	Ortalama sırası	Chi-Square	Serbestlik derecesi (df)	Anlamlılık Düzeyi (p)
Baskı Altında İken Uyuşturucu/Uyarıcı Maddelerden Uzak Durma		Genel lise		151	120,57	9,858	3	.020
		Meslek lisesi		24	155,10			
		Anadolu Lisesi		75	137,20			
		Fen lisesi		10	171,15			
		Toplam		260				
Uyuşturucu/Uyarıcı Maddeler Konusunda Yardım Arama		Genel lise		151	123,82	7,979	3	.046
		Meslek lisesi		24	137,40			
		Anadolu Lisesi		75	133,84			
		Fen lisesi		10	189,75			
		Toplam		260				

Tablo 16 dan anlaşılacağı gibi, *baskı altında iken uyuşturucu/uyarıcı maddelerden uzak durma ve uyuşturucu/uyarıcı maddeler konusunda yardım arama* puanlar sıralamalar ortalamalarının **katılımcının mezun olduğu lise türü** puanları

arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Bunlar sırasıyla ($x_2=9,858$; $sd=3$; 05), ($x_2= 7,979$; $sd=3$; 05)

SONUÇ

İçme nedenleri öğrenim gördüğü bölüme göre değişip değişmediği incelendiğinde sonuçlar okul öncesi öğretmenliğinde eğitim alan öğrencilerin daha çok çevreye uymak için madde kullandıkları bu bölümü sırasıyla sosyal bilgiler öğretmenliği, sınıf öğretmenliği bölümleri takip etmiştir. En düşük puan ortalaması ise psikolojik danışmanlık ve rehberlik bölümü öğrencilerine aittir. Gençtanırım Kurt ve arkadaşlarının (2015) de psikolojik danışman adaylarının duygusal farkındalık düzeylerini belirlemek için yaptıkları çalışmanın sonucunda psikolojik danışman adaylarının sınıf düzeylerine paralel olarak duygusal farkındalıklarının arttığı sonucuna ulaşmışlardır. Duygusal farkındalığı yüksek olan bireyler, problem çözme, karar verme ve bağımsız davranma gibi bazı durumlarda, düşük duygusal farkındalığa sahip bireylere oranla daha başarılıdırlar. Bu artışın sebebini eğitimleri sürecinde bireysel gelişimlerine katkı sağlayabilecek dersler almalarına bağlamışlardır. Gençtanırım Kurt ve arkadaşlarının (2015) çalışma sonuçları bulgularımızla paralellik göstermektedir. İçme nedenleri ölçeğinden alınan puanlar cinsiyet açısından incelendiğinde kız katılımcıların sosyalleşmek, etkiyi arttırmak ve çevreye uyma eğilimlerinin erkek katılımcılara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Yapılan birçok araştırmada kadınların sosyal uyum konusunda erkeklere oranla daha istekli olduğunu göstermektedir. Katılımcının mezun olduğu lise türü ve içme nedenleri incelendiğinde sosyalleşme ve başatme alt boyutlarından en yüksek puan fen lisesinden mezun olan katılımcılara aittir. Günbayı, Yücedağ & Yücel (2015) fen liselerinde yaşanan sorunları belirlemek için yaptıkları çalışmalarında, ailelerde ve okulda yaşanan başarılı olma baskısının, öğrencilerin stres ve kaygılarını arttırdığını; sosyalleşmelerine de engel olduğunu belirtmektedirler. Günbayı ve arkadaşlarının sonuçlarına bakıldığında temel sorunları kaygı ve sosyalleşme olan bu öğrencilerin içme nedenlerinin başında sosyalleşme ve başatme gelmesi beklenen bir durum olarak kabul edilebilir. Meslek lisesi, Anadolu lisesi bu sıralamayı takip ederken bu alt boyutlarda en düşük puan genel liseden mezun olan gruba aittir. Öğretim türüne bakıldığında 1. öğretimlerin etkiyi artırma ve sosyalleşme puanlarının yüksek olduğu görülmektedir. Gündüz öğrenim gören katılımcıların eğlenceli bir ortamda olumlu duygular yaratmak ve belirli bir ortamda sosyal normları karşılamak amacıyla madde kullandıklarını ifade etmişlerdir. İkinci öğretimlerin öğrenim gördüğü saatler dikkate alındığında birinci öğretimlerden daha az eğlence ortamlarına katılma imkânı bulması bu sonuçların sebebi olabilir.

Çalışmanın nitel boyutu için yapılan analiz sonuçları, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının madde kullanma nedenlerinin başında arkadaşlara ya da çevredeki kişilere uyum göstermek, eğlenceli bir ortamda maddenin etkisiyle olumlu duygular yaratmak, olumsuz duygu durumlarından kaçmak ya da onları azaltmak için madde kullandıklarını göstermiştir. Kılıç'ın üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada da her gün sigara içenlerin oranını %23.6 olarak tespit etmiş ve sigaraya başlama nedenleri arasında en sık görüleni merak (% 28.4) ve arkadaşlarından etkilenme (%21.6) olarak belirlemiştir (Kılıç, 2006). Fakat, gerçek olan şu ki insanlar uyuşturucuya neden başladıklarına bakmaksızın, bir süre sonra otomatik olarak artık bu davranışları sürdürmeye başlamaktadırlar. İnsanlar çeşitli sebeplerden dolayı psikoaktif maddeleri kullanmaya başlarlar. Özellikle ergenlikte başlama sebeplerinin başında akran baskısı

ya da madde kullanımının kendilerini sofistike veya büyümüş gösterdiğine olan inanç vardır. Bazı ergenler uyuşturucuları ebeveynlerine ya da toplumun geneline isyan etmek için kullanırlar. Bir çok yetişkin ve ergen, duygusal olarak "yüksek olma" için alkol alır ya da gergin durumdan kurtulmalarına yardım ettiğini düşünerek sigara kullanırlar (Essau,2017).

Kılıç'ın üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada da her gün sigara içenlerin oranını %23.6 olarak tespit etmiş ve sigaraya başlama nedenleri arasında en sık görüleni merak (% 28.4) ve arkadaşlarından etkilenme (%21.6) olarak belirlemiştir (Kılıç, 2006). 2007 yılında "Ankara'da okuyan gençlerde madde kullanımı ve özellikleri konusunda" bir araştırma yapılmıştır. 13438 öğrenciyle yapılan bu çalışmada öğrencilerin %34,4'ü ilk alkol deneyimlerini arkadaşları ile birlikte ve %8,4'ü ise yalnız başına gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Alkol alma nedenlerinin ise deneme, merak, özentisi, keder, kızgınlık ve eğlence amacıyla olduğu belirtilmiştir(Ünüvar, 2009). Fakat, gerçek olan şu ki insanlar uyuşturucuya neden başladıklarına bakmaksızın, bir süre sonra otomatik olarak artık bu davranışları sürdürmeye başlamaktadırlar. İnsanlar çeşitli sebeplerden dolayı psikoaktif maddeleri kullanmaya başlarlar. Özellikle ergenlikte başlama sebeplerinin başında akran baskısı ya da madde kullanımının kendilerini sofistike veya büyümüş gösterdiğine olan inanç vardır. Bazı ergenler uyuşturucuları ebeveynlerine ya da toplumun geneline isyan etmek için kullanırlar. Bir çok yetişkin ve ergen, duygusal olarak "yüksek olma" için alkol alır ya da gergin durumdan kurtulmalarına yardım ettiğini düşünerek sigara kullanırlar (Essau,2014). Mikton, Tonmyr ve Scott (2012)'e göre ise çocuk ve gençlerde madde kullanımını artıran en önemli faktörlerin başında çocukluk döneminde yaşanan hırpalanmalar gelmektedir. Sağlıklı oluşan ya da oluşturulan insan grupları, her bir bireyine değerli olduğunu göstererek, ona sıkıntılarıyla baş etmesi için gücü ve diğer topluluklarla iletişime geçebilmesi için iletişim becerileri kazandırır. Başta aile olmak üzere, okul, toplum ve sosyal medya engelleme çalışmalarında en önemli yapı taşlarıdır. Çocukların okullarda eğitilmesi, sosyal ilişkilerinin güçlendirilmesi ve yaşam alanlarının zenginleştirilmesi madde kullanımını engellemenin önemli yöntemlerindedir (Alexander, 2008).

Bu çalışmada genç katılımcılar kullanmama sebeplerinin başında, sağlıklı yaşama bilinci, ikinci olarak da madde kullanımının sorunlarının çözümü olmadığı gibi bilişsel sebepler gelmektedir. Katılımcıların diğer gerekçeleri madde kullandıkları takdirde estetik olarak olumsuz değişimler yaşayacakları, maddi anlamda kayıplarının olacağı, sosyal ilişkilerinin olumsuz etkileneceği ve son olarak dini açıdan günah sayıldığı gibi sebepler şeklinde sıralanmıştır. Bu araştırmanın sonucuna göre, hem kullanma hem de kullanmama sebepleri dikkate alındığında tüm bağımlılar için uygun olan tek bir tedavi yöntemi olmadığı gerçeği ortaya çıkmaktadır. Madde kullanımı, dünyanın hemen her yerinde daha çok erkeklere özgü bir problem gibi algılanarak, önleme ve tedavi programları daha çok erkeklere yönelik düzenlenmektedir. Fakat, cinsiyet rollerinin değişimiyle erkeklere özgü görünen alanlarda kadınlarda da sıklıkla gözükmeye başlamıştır. Diğer birçok hastalıklarda olduğu gibi madde kullanımında hem kadın hem erkeklerde erken müdahale başarılı sonuçlar getirmektedir. Kişilerin iletişimlerinin, madde kullanımına ilişkin öz-yeterliliklerinin, sosyal ilişkilerinin ve anne babalarının ebeveynlik becerilerinin geliştirilmesini bu süreçte oldukça etkili sonuçlar alınmasını sağlayacaktır. Ailelere ve madde kullanan bireylere yönelik madde kullanımı konusunda aile politikaları geliştirme, madde ile ilgili bilgi ve eğitimi içeren programlar yaşamın her alanında yaygınlaştırılmalıdır. Ailelere ebeveyn çocuk iletişimi ve ebeveyn

ilişkisi konusunda beceri eğitimi verilmelidir. Ailenin çocuğuyla iletişimde aslında ihmal ve istismar olarak kabul edilen olumsuz davranışlarının fark ettirilmesi bu eğitimlerin temel konusu olmalıdır.

Madde bağımlılığından korunma öz-yeterlik ölçeğinin alt boyutu olan *uzman görüşüne dayanılarak uyuşturucu/uyarıcı maddelerden uzak durma puanlarına* göre en düşük puanların *baba eğitim düzeyi* lisansüstü ve okuryazar olmayan katılımcılara ait olduğu görülmektedir. Uzman görüşünü daha fazla önemseyen grubun ise babası okur yazar olan katılımcılar olduğu tespit edilmiştir. *Cinsiyet* değişkenine bakıldığında ise maddelerden uzak durmada kadınların *uzman görüşünden* daha fazla etkilendiğini göstermektedir. Kadınların telkine daha yatkın oldukları dikkate alındığında bu sonuçlar şaşırtıcı değildir. **Ailenin ikamet ettiği bölge** değişkeni dikkate alındığında *Karadeniz ve İç Anadolu* bölgesinde ikamet eden katılımcıların *uzman görüşüne daha fazla önem verdiği* Doğu Anadolu ve Marmara bölgesinde ikamet eden katılımcıların uzman görüşünü daha az dikkate aldığı belirlenmiştir. Ayrıca, *uyuşturucu/uyarıcı maddeler konusunda yardım aramaya* olumlu tutum gösterenler Karadeniz, Akdeniz’de ikamet eden katılımcılar iken en az yardım arayanlar İç Anadolu’da ikamet edenler olarak belirlenmiştir. Elde edilen bulgular *sınıf düzeyine* göre incelendiğinde 1. sınıf öğrencileri 4. sınıf öğrencilerine göre *uyuşturucu/uyarıcı maddelerden uzak durma, yardım arama ve destek olma konusunda* daha olumlu tutumlara sahip olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar üniversite yaşamının madde kullanımı konusunda olumsuz etkiler oluşturduğunu göstermektedir. Madde bağımlılığından korunma öz-yeterlik ölçeği **puanlarının katılımcının güncel dergi okuma alışkanlığına göre incelendiğinde tüm alt boyutlarda ve ölçeğin toplam puanlarında okuma alışkanlığı olan kişilerin yardım arama destek olma ve bilgi edinme konusunda güncel yayınları takip etmeyenlere oranla daha olumlu tutum sergiledikleri belirlenmiştir. Okul türüne göre** Baskı Altında İken Uyuşturucu/Uyarıcı Maddelerden Uzak Durma puanları incelendiğinde Fen liselerinin madde bağımlılığından korunma konusunda genel liselere göre çok daha olumlu tutum geliştirdikleri görülmektedir.

Tüm bu sonuçlar incelendiğinde çocukları maddeden koruma amacı güden programlar yaş, cinsiyet, yaşanan bölge gibi popülasyona özgü riskleri hedefleyecek biçimde özel olarak hazırlanması çok daha etkili sonuçlar verecektir. 26 Nisan 1996’da uyuşturucu kullanımı ile mücadele takip ve yönlendirme alt ve üst kurulu madde kullanımını engellemek için yayınlarda göz önünde bulundurulması gereken kriterlerde olduğu gibi her türlü yayında uyuşturucu maddeler, kullanan kişilerin görüntüleri ve bunların kullanım biçimleri doğrudan gösterilmemeli ve haklarında bilgi verilmemesine özen gösterilmelidir. Madde kullanım ve bağımlılık konusunda (örneğin belli sosyokültürel ya da sosyoekonomik gruplarda, parçalanmış ailelerde görülmesi gibi) ön yargı taşıyabilecek mesajlar verilmemelidir. Bağımlılığın tedavisinin özel uzmanlık işi olduğu ve özel yerlerde yapılacağı ayrıca mücadele konularında bilimsel literatüre dayalı gerçekçi ve geçerli veriler kullanılması gerektiği belirtilmelidir (Balseven vd, 2002). Basında yer alan madde kullanımıyla ilgili haberlerin sık sık yer almamasına özen gösterilmelidir. Çünkü maddeyi bilmeyen birçok genç merak duygusuyla bu maddelere ulaşmaya çalışabilir. Öğrenilen durumlar uygun ortam olduğunda davranışa dökülmektedir. Bir davranışın ortaya çıkmamasının en garanti yolu kişinin onu bilmemesidir. Fakat belli yaş gruplarında uyuşturucu maddeyle karşılaşma riski varsa uzman yardımıyla mutlaka eğitimler verilmeli ve çocuk bilinçlendirilmelidir. Olumlu benlik algısı oluşturmuş, sağlıklı beslenme bilinci gelişmiş ve istemediği durumlara “hayır” diyebilen nesiller yetiştirebilmek toplum genelinde madde kullanımını aza

indirecektir. Kendini, bedeninin seven ve kararlı tavırlar gösterebilen kişiler olumsuz durumlara karşı daha sağlıklı kararlar sergileyebileceklerdir.

İnsanların doğuştan gelen bağlanma ihtiyacı uyuşturucu kullanımının temel nedenidir. Mutlu ve sağlıklı olduğunda bunu çevresiyle paylaşmak isteyen insan bunu yapamadığında yalnızlık ve yalıtılmışlık duygusunu yaşar. Bu olumsuz duygudan kurtulmak için bilgisayar bağımlılığı, pornolar, video oyunları, kumar ve ya en yıkıcısı olan madde kullanımı gibi kendini rahatlatacak şeylere bağımlılık geliştirirler. Bağımlılıkla ilgili geçmişte bilinen bağımlılığın iyileşmesinin oldukça zor olduğu görüşü artık çok fazla destek görmemektedir. Hastanelerde kalçası kırılan ya da ampute edilen hastaların haftalarca ya da aylarca yüksek miktarda diamorfin (eroin) aldığı ve bağımlı olmadığı dikkate alındığında bağımlılık ve bağımlı olma süreci ile ilgili birçok bilginin yanlış ya da eksik olduğu ortaya çıkmaktadır. Hamilton, Wekerle, Paglia-Book, and Mann (2012) gibi birçok araştırmacı bireyin sosyal ilişkilerinin güçlendirilmesi ve yaşam alanlarının zenginleştirilmesinin sorunun çözümünde asıl adım olduğu görüşündedirler. Hamilton vd. (2012) lise döneminde olan gençlerin okula bağlılıklarının arttırılmasının madde kullanım olasılığını aza indirdiği sonucuna ulaşmışlardır. Bu sebeple gencin madde kullanma gerekçeleri belirlenerek buna yönelik erken müdahaleler yapılması ama en önemlisi madde kullanımına başlamadan bu yaşam stilinin okullarda ve aile içinde düzenlenmesi temel düşünce olmalıdır. Okullara yönelik aidiyet duygusu geliştirmek için çeşitli etkinlikler yapılmalıdır. Bu etkinliklere akademik çalışmaların dışında grup çalışmaları gerektiren projeler, sanat ya da spor etkinlikleri örnek verilebilir. Okullarda, kurumlarda ve yaşam alanlarında bireyin sosyal ilişkilerinin güçlendirilmesi için çeşitli düzenlemeler hem madde kullanımı risklerini hem de toplumun suç oranının azalmasına önemli rol oynayacaktır.

KAYNAKÇA

- Alexander, B. (2008). *The Globalization Of Addiction: A Study In Poverty Of The Spirit*. Newyork: Oxford University Press.
- Amerikan Psikiyari Birliği. (2010). *DSM- IV- TR, Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı*. (Çev: Ertuğrul Köroğlu). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Balseven ,A., Özdemir, Ç., Tuğ, A., Hancı,H. & Doğan, Y. (2002). Madde Kullanama, Bağımlılıktan Korunma Medya. Sted . 11 (3),91. Substance Abuse And Dependence. http://www.csun.edu/~hcpsy002/0135128978_ch9.pdf
- Bandura, A. (1994). "Self-Efficacy", In, VS Ramachaudran(Ed.) *Encyclopedia Of Human Behavior*.
- Creswell, J. W. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative and mixed methods approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.
- Dilbaz, N.(2012). *Madde Bağımlılığında Korunma Ve Tedavi İlkeleri. T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Madde Bağımlılığı Tanı Ve Tedavi Kılavuzu El Kitabı*. Ankara: Pozitif Matbaa.
- Eker,F., Akkuş,D.& Kapısız,Ö.(2013). Ergenler İçin Madde Bağımlılığından Korunma Öz-Yeterlik Ölçeği'nin Geliştirilmesi Ve Psikometrik Değerlendirilmesi. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi* 4(1),7-12.
- Erbay, E., Oğuz, N., Yıldırım, B. & Fırat, E.(2016). Alkol ve Madde Bağımlılığı Olan Bireylerin Başa Çıkma Tutumları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*.(3) 545-556
- Essau, C. A. (2014). Substance Abuse And Dependence İn Adolescence: Epidemiology, Risk Factors. <https://books.google.com.tr/>

- Gençtanırım Kurt, D., Kızıldağ, S., Demirtaş., Zorbaz, S. & Özer, A. (2015). Psikolojik Danışman Adaylarının Duygusal Farkındalık Düzeylerinin Belirleyicileri. *Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi*.5(44), 15-24
- Guba, E. G. & Lincoln, Y. S. (1994). Competing Paradigms İn Qualitative Research. In N. K <https://www.uncg.edu/hdf/facultystaff/tudge/guba%20&%20lincoln%201994>.
- Gümüş, İ., Kurt, M., Günay Ermurat, D. & Feyatörbay, E. (2011). Lise Öğrencilerinin Madde Bağımlılığı Konusunda Bilgi, Tutum ve Davranış Düzeylerinin Belirlenmesi (Erzurum Örneği). *Ekev Akademi Dergisi*. 15 (48), 321-328.
- Günbayı,İ., Yücedağ, F.& Berrak, E Y. (2015). Fen Lisesinde Yaşanan Sorunlara İlişkin Öğretmen, Öğrenci ve Yönetici Görüşleri: Bir Durum Çalışması. *Eğitim Ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*. 4 (2).
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2004). Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2003. Ankara: <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/pdf/tnsa2003-anarapor.pdf>.
- Hamilton, H. A., Wekerle, C., Paglia-Boak, A., & Mann, R. E. (2012). The Role Of School Connectedness İn The Link Between Family İnvolve ment With Child Protective Services And Adolescent Adjustment. *Advances İn Mental Health*, 11(1), 25–34.
- James, P. D., Smyth, B. P. & Apantaku-Olajide, T. (2013). Substance Use And Psychiatric Disorders İn Irish Adolescents: A Cross-Sectional Study Of Patients Attending Substance Abuse Treatment Service. *Mental Health & Substance Use: Dual Diagnosis*. 6 (2),124-132.
- Kaptan, S. (1998). *Bilimsel Araştırma Teknikleri Ve İstatistik Yöntemleri*. Ankara: Tekışık Web Ofset Tesisleri.
- Kılıç, N. (2006). Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Ve Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Sigaraya Yönelik Bilgi, Tutum Ve Davranışları. *Sağlık Bilimleri Dergisi*. 15(2), 87.
- Köknel, Ö. (1998). *Bağımlılık-Alkol Ve Madde Bağımlılığı*, İstanbul: Altın Kitap Yayınevi.
- Kulaksızoğlu, A. (1999). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi. Madde bağımlılığı. (chasingthescream.com).(Erişim: 15.02.20017).
- Mark, Tami L. (2008). Mental Health And Substance Abuse Spending By Age, 2003. *The Journal Of Behavioral Health Services & Research*. (35)3
- Mıkton, C., Tonmyr, L. & Scott, D. (2012). Commentary: Exploring The Complex Links Between Violence, Mental Health, And Substance Abuse – From Correlates,Through Risk Factors, Towards Causal Pathways. *Advances İn Mental Health* .11 (1), 87–94.
- Miles, M.B. & Huberman, A.M. (1994). *Qualitative Data Analysis (2nd Edition)*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Nıda (National Institute On Drug Abuse).2011. *Understanding Drug Abuse And Addiction*.<https://www.drugabuse.gov/sites/default/files/understanding.pdf>
- Ögel, K., Eke, C., Erdoğan, N., Taner, S. & Erol, B. (2005). *İstanbul'da Gençler Arasında Cinsellik Araştırması Raporu*. İstanbul: Yeniden Yayın.
- Öztürk, O. & Uluşahin, A.(2015). *Ruh Sağlığı Ve Bozuklukları*. Ankara: Psikiyatri Derneği Basımı.

- Shenghui. L., Hong, H., Gang, X., Yong, C., Fengrong, H.& Xiuxia, Y. (2013). Substance Use, Risky Sexual Behaviors, And Their Associations In A Chinese Sample Of Senior High School Students Li Et Al. *Bmc Public Health*, (13), 295.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Uyuşturucu Başta Olmak Üzere Madde Bağımlılığı Ve Kaçakçılığı Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu. (2009). *Madde Kullanımı ve Bağımlılığı İle Kaçakçılığının Önlenmesi Alanlarında Tespit Edilen Sorunlar Ve Çözüm Önerileri*. (Edt: Necdet Ünüvar). Meclis Araştırması Komisyonu Raporu Özeti.
- Türkiye Psikiyatri Derneği.(2014). *Ruhsal Hastalıklar : Uyuşturucu Madde Bağımlılığı*. (Erişim 24.01.2014).[Http://Www.Psikiyatri.Org.Tr/Pagepublic.Aspx?Menu=45](http://www.psikiyatri.org.tr/pagepublic.aspx?menu=45).
- Türnüklü, A. (2001). Eğitimbilim Alanında Aynı Araştırma Sorusunu Yanıtlamak için Farklı Araştırma Tekniklerinin Birlikte Kullanılması. *Eğitim ve Bilim*, 26(120), 8–13.
- Uzbay, İ. Tayfun.(2014). Madde Bağımlılığının Tarihçesi, Tanımı, Genel Bilgiler Ve Bağımlılık Yapan Maddeler. *Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi*.
- Volkow, N. D. (2012). *Principles Of Drug Addiction Treatment A Research-Based Guide*. (Third Edition). National Institutes Of Health U.S. Department Of Health And Human Services.
- Volkow, N. D. (2014). M.D. Drugs, Brains, And Behavior The Science Of Addiction. National Instituted On Drug Abuse [https://Www.Drugabuse.Gov/Sites/Default/Files/Soa_2014.Pdf](https://www.drugabuse.gov/sites/default/files/soa_2014.pdf).
- Yeşilay.(2017).2016 Dünya Uyuşturucu Raporu Açıklandı. <http://www.yesilay.org.tr/tr/haberler/detay/2016-dunya-uyusturucu-raporu-aciklandi>.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (6. baskı) Ankara: Seçkin Yayıncılık

Extended Abstract

Substance addiction is becoming widespread and an insoluble social problem in Turkey each passing day. The reason for many people to become addicts in the globalizing world is one of the most important problems that need to be solved. A number of addiction types like gambling, alcohol, drugs, shopping, romances, video games, television programs, religious groups, obsessions with a skinny look or internet addiction are encountered as a serious social problem across the world each passing day. Among these addiction types, the most destructive one is substance addiction (Volkow, 2014;23). Substance addiction is undoubtedly a disease in which biological, psychological, behavioral and social factors take part together. When examining the reasons of this addiction; learning theories as well as genetic susceptibility should be taken into consideration and it is required to know not only the effects of substances on brain but also behavioral models and social risk factors (Öztürk, 2015;514). Considering these significances and reasons, the primary goal of this study is to evaluate *Self-Efficacy for Protection from Substance Abuse* and *Drinking Reasons* of students studying at Kafkas University Faculty of Education in terms of some socio-demographic variables.

Method

Research Model

In this study, descriptive research model of the quantitative and qualitative research methods was used. Descriptive survey model is a research model that tries to describe and examine the present status and features of events, beings and groups under their own conditions (Kaptan, 1998: 53). The aim of this study was to reveal the attitudes/beliefs and socio-demographic conditions of students at the moment when the inventory was applied. In addition, an open-ended question was asked to determine the reasons of substance use or not using.

Sample Group

The sample group was formed by randomly selecting a total of 262 students studying in different programs of Kafkas University Faculty of Education in the academic year of 2014–2015. *Drinking motives questionnaire* and *Self-Efficacy for Protection from Substance Abuse Scale* were applied to these students. In the qualitative of the study the sample group was formed by randomly selecting a total of *Counseling Psychological Counseling* 176 students.

Data Collection Tools

In this study, the data were collected by using *Drinking motives questionnaire* and *Self-Efficacy for Protection from Substance Abuse Scale* and an open-ended question.

Drinking motives questionnaire: Developed by Evren, Celik, Aksoy, and Cetin; the scale consists of 20 items and evaluates drinking reasons under four categories (socialization, coping, enhancement, conformity). In alcohol addicts, the internal reliability coefficient (Cronbach's alpha) was determined as 0.794 for "Conformity", 0.849 for "Socialization", 0.843 for "Coping", and 0.789 for "Enhancement".

Self-Efficacy for Protection from Substance Abuse Scale: Developed by Eker, Akkuş and Kapisız in 2013; the scale consists of 24 items. At the end of the study, a total of 4 subscales were formed as; Staying away from Drugs/Stimulant Drugs (12 items), Staying away from Drugs/Stimulant Drugs under Pressure (4 items), Help-seeking About Drugs/Stimulant Drugs (4 items) and Supporting a Friend About Drugs/Stimulant Drugs (3 items). The total internal consistency coefficient (Cronbach's) of the scale was determined as 0.81.

Data Analysis

As a result of this study, it was determined that regarding Staying away from Drugs/Stimulant Drugs, the university students attaching lesser importance to expert opinion were the participants whose fathers were postgraduate and illiterate and the group attaching a greater importance to expert opinion was the participants whose fathers were literate. When examining the variable of gender; it was determined that females were affected by expert opinion more than males in staying away substances. It was also determined that the participants from the Black Sea and Central Anatolia Region attached a greater importance to expert opinion; whereas, the participants residing in the Eastern Anatolia and Marmara Regions regarded expert opinion less.

When examining the results according to grade; it was observed that 1st-year students had more positive attitudes towards Staying away from Drugs/Stimulant Drugs, Help-seeking About Drugs/Stimulant Drugs and Supporting a Friend About Drugs/Stimulant Drugs than 4th year students. These results showed that university life had negative effects on substance abuse. It was determined that individuals who had reading habit displayed more positive attitudes towards help-seeking about drugs/stimulant drugs, supporting a friend about drugs/stimulant drugs, and obtaining information than those who did not follow daily publications in all subscales of the scale and in total scores of the scale. When examining the scores of Staying away from Drugs/Stimulant Drugs under Pressure according to school type; it was observed that Science high schools developed more positive attitudes towards protection from substance addiction than general high schools.

When examining Drinking Reasons according to departments, it was determined that the students studying in the department of preschool teaching used substances mainly for conformity, which was respectively followed by the departments of social science teaching and classroom teaching. The lowest mean score was observed in students studying in the department of psychological counseling and guidance. It was determined that female participants had higher tendencies of socialization, enhancement, and conformity than male participants. A number of studies have showed that women are more eager in social adaptation than men. When examining high school types of the participants; the highest scores in the subscales of *Socialization* and *Coping* were observed in Science high school graduates, which was followed by Vocational High School and Anatolian High School graduates. The lowest score in these subscales was observed in the group of general high school graduates. When examining the type of education; it was observed that daytime education students had higher scores of enhancement and socialization. The daytime education participants stated that they used substances for creating positive feelings in an amusing environment and meeting the social norms in a certain environment. In the content analysis technique used in the analysis of the data, the positive and negative answers of the students were coded and they were combined under the common main themes.

CONCLUSION

When examining all these results; preparing programs intended for keeping children away from substances specifically aimed at population-related risks like age, gender, residence region rather than the overall, will give more positive results for the purpose of preventing the substance abuse. Additionally, what matters in this fighting is to strengthen the social relations of addicts and those at risk and enrich their living spaces.